

Љубомир Д. ФРЧКОСКИ

W

*I li rabot et e
kako lu/e
i li umret e!*

W

FR^KOVCI

ИЗМАМАТА НА СЛАБИТЕ

Нормално би било во земја во транзиција како што е Македонија, да се подобруваат кондиционите способности за учење од сопствените грешки, со развојот на транзицијата и консолидација на поредокот. Тоа се гледа во појаснување околу правецот на развој, спроведување на реформите, со еден збор во сопственото "спастрвање". Тоа не е случај со Македонија и тоа е мошне трагично и алармантно. Реформи подобро се изведувале, со подобри резултати порано одошто подоцна во овие 14 години! Тоа зборува дека не еволуираме (или не "овулираме" според Бузлевски)? Зошто е тоа така?

Тоа може да се должи на две групи причини: или околностите ни се потешки или имаме многу послаби владејачки елити. Првото не е случај, бидејќи околностите во кои беше земјава и внатрешни и надворешни по осамостојувањето беа неспоредливо потешки. Но, второто е апсолутно точно. Македонија назадува во најважното, човечкиот материјал во политиката.

Ова ќе го испитаме на една "реформа" која деновиве се одвива - обид за уставните промени за спречување на корупцијата во судството и за подобрување на неговата независност.

Мојата прва теза е дека се одвива **ИЗМАМА** за тоа дека во Уставот лежат причините за двете слабости во судството. Таа измама ја овозможува власта која сака со пренесување на расправата за сторителите на корупцијата и притисоците врз судството, врз темата на уставни измени истата да ја заблоти, сокрие и избегне. Односно да ја амнестира досегашната и да и се "налути" на идната корупција. Досегашната корупција и вистинските причини за политизација на судството ќе бидат **АМНЕСТИРАНИ**.

Политички, концентрацијата на јавното мнение на постапката за уставни измени во областа на правосудството функционира како "закон за амнестија на досегашната корупција и нејзините актери". Проблемот со институционални, нормативни и правни решенија за спречување на корупцијата има граници. Дурри и најдобрите од нив досега познати

наидуваат на лимит, кој се нарекува **ЕТИКА** на службата и ниво на политичка култура на општеството. **ПОТРЕБНА Е ПОЛИВАЛЕНТНА АКЦИЈА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА КАКО КУЛТУРА ИЛИ НАЧИН НА ЖИВЕЕЊЕ**. Таа како таква се покажува во земјите на транзиција. Решенијата кои одат кон преголем нормативизам имаат сериозни хендикепи: прво се преоптимистички дека **НОРМАТА** има маѓепсна моќ, а таа ја нема. А второ, лошо ги разбираат корените на корупцијата, а со тоа запаѓаат во класичните социјалистички кампажи за борба против "општествено штетните појави". **НОРМАЛНО ДЕКА САМО НА ТОА СВЕДЕНА УСТАВНАТА РЕФОРМА ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА ВО СУДСТВОТО ЌЕ ДОЖИВЕЕ ОЧЕКУВАН ФИЈАСКО, КАКВИ САКА РЕШЕНИЈА ДА ПОНУДИ**.

Од стручен аспект, постапката и идејата за уставни измени е уште потрагич-

на. Имено, на идејата ѝ недостасува појдовна точка на процена, што е причина на спомнатите слабости на практикување на независноста на судството и појавата на значителна корупција во него.

Оценката на позицијата на правосудството во Уставот од 1991 година го има пријатниот и тешкиот факт дека тој Устав, како ниеден во источноевропските земји, е проценуван од девет претседатели на уставни судови на чело со Баденер и е недвосмислено оценет како **ДЕМОКРАТСКИ И ЛИБЕРАЛЕН**. Тоа значи дека ја обезбедува позицијата на поделбата на власта и независноста на судството на вистински начин. **ОВАА ПРОЦЕНКА Е МНОГУ ПОСИЛНА ОД ОНАА НА СИТЕ НАШИ ИСКОМПЛЕКСИРАНИ ПАЦЕРИ, КОИ СЕ НАРЕКУВААТ СТРУЧЊАЦИ ВО ОБЛАСТА И ЧИЕ ПАПАГАЛСКО КУДЕЊЕ НА УСТАВОТ Е ОД ЈАСНА ПОТРЕБА "ВО НЕГО ДА ЈА ВГРАДАТ СВОЈАТА ДРЕБНОСТ И БОСОНО-**

ГОСТ". Трагично е во земја која од својот Устав видела толкаво **ФАЈДЕ**, каде тој ја промовирал и извлекувал кон критериумите за независност (1991) и ѝ ги обезбедува истите - да нема **УСТАВОБРАНИТЕЛИ**!? Оние кои ја бранат позицијата на истиот од аспект на институциите кои функционираат и се "офајдиле" од него, кои живеат благодарейќи на него.

Што е проблем со позицијата на судството во уставниот систем на Република Македонија? Таков проблем нема ниту го имало. **ОНА ШТО СЕ ГЛЕДА ДЕКА Е ПРОБЛЕМ Е НЕСПОСОБНОСТА НА УСТАВНИОТ СУД И ДРУГИТЕ СУДОВИ ДА ГО ТОЛКУВААТ УСТАВОТ НИЗ СВОИТЕ ОДЛУКИ.** Судските одлуки како во сите неспособни бирократии не се само голо "спроведување" на законот и Уставот, туку мора да бидат негова интерпретација во духот во кој е создаден. Тоа е неопходност и предност на сите **КРАТ-**

КИ УСТАВИ каков е нашиот. Таквите уставни траат долго, но ги решаваат системските позиции и односи само глобално. Намерно оставаат простор за креативно толкување на духот на Уставот. Посебен детален аспект е само заштитата на човековите слободи и права, како и поделбата на власта и *check and ballanse* системот.

Со тоа се добиваат две предности: **УСТАВОТ Е ТРАЕН АКТ И ГИ ОДРАЗУВА ЕДИНСТВОТО И ТРАЈНОСТА НА ИЗРАЗЕНАТА ДЕМОКРАТСКА И ЛИБЕРАЛНА ВОЛЈА НА СВОИТЕ ГРАЃАНИ (НЕ ПОНИЖУВАЈКИ ГО СО ПОСТОЈАНИ ПРОМЕНИ НА НЕДОКВАКАНИТЕ ПРАВНИЦИ И БИРОКРАТИ И НЕОЧЕКУВАЈКИ ЗА СЕКОЕ СВОЕ НЕЗНАЕЊЕ И НЕСПОСОБНОСТ И СТРАВ ДА ГО ТОЛКУВААТ - ГОТОВО НАПИШАНО РЕШЕНИЕ ВО НЕГО), ВО КОНСТИТУИРАЊЕТО НА ДРЖАВАТА. А ОД ДРУГА СТРАНА Е ЕЛАС-**

ТИЧЕН И СПОСОБЕН ДА ГИ ПРИФАТИ ПРОМЕНЕТЕ НА СТВАРНОСТА НИЗ ИНТЕРПРЕТАТИВНАТА УЛОГА НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ. Тоа од секогаш била улогата на одлуките на Врховниот суд на САД или на Германскиот врховен суд.

Што е нашето искуство со искомплицираната фела напалена на Уставот со амандманите околу траењето на притворот?

Заклучокот на судската практика со тримесечното траење на притворот, тврдо определено во Уставот, беше недвосмислена: тоа време за нашите судови е прекратко и постоеше опасност и опасни криминалци да бидат ослободени недовршувајќи ја судската постапка против нив. Пеки! Тоа е некакво искуство! Она што го забораваја попалените амандманци и што не го разбраа "стручњаците", а мораа да го знаат од своето елементарно либерално образование (кое никој од нив го нема) е дека **ВРЕМЕТО НА ТРАЕЊЕТО НА НАЈЛОШИОТ ЗАТВОР - ПРИТВОРОТ И ЛИШУВАЊЕТО ОД СЛОБОДА Е БИТНО ОГРАНИЧУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА СЛОБОДА НА ПОЕДИНЕЦОТ И ТРЕБА НЕДВОСМИСЛЕНО ДА БИДЕ ДЕФИНИРАНО СО РОК ВО УСТАВОТ, А НЕ ДА БИДЕ ДЕЛИБЕРАТИВНО ДАДЕНО НА СУДОВИТЕ ДА ГО ПРОДОЛЖУВААТ ПО СВОЕ НАОГАЊЕ.** И што направија амандманците? Наместо да го продолжат рокот за притворот од три на шест месеци или година дена, но да го дефинираат во Уставот децидно, тие отидоа во друга крајност и сосема антилиберално го одредија притворот да може да трае (теоретски) до кога судот ќе одреди. Сега ние и Хрватска и уште мал број земји имаме најлошо решение за притворот кое ги покажува своите слабости сега при судењата за "Раштански лозја" и слично. Многу лошо, потполно спротивно на духот на Уставот од 1991, направено од аматери и незналици.

Дали можеме да очекуваме подобри решенија за позицијата и карактерот на Републичкиот судски совет денес? Без двоумење се сомневам во капацитетот на "стручњаците" да го разберат духот на Уставот со кој се зафаќаат. Првите знаци: понуда на поплава од "алтернативни" решенија зборува за немање на елементарен став и позиција. За обид да се затскријат зад одлуките кои Парламентот ќе ги одберел? Пази богати! **СИ ПАТИМЕ ОД ПРОВИНЦИСКО НЕЗНАЕЊЕ, ПА ТОА ТИ Е, А ДРЧНИ СМЕ ДА КОНСУЛТИРАМЕ СТРАНСКИ ЕКСПЕРТИ, БИДЕЈЌИ НАШИТЕ НАПАТЕНИ ЕКСПЕРТИ ПО УСТАВНО ПРАВО ГИ ДОЧЕКАЛЕ СВОИТЕ "ПЕТ МИНУТИ" И НЕ ГИ ИСПУШТААТ КАКО КУЧЕ КОСКА.**

